

ARAÇLI POLİS TAKİPLERİNE YÖNELİK KAMU POLİTİKASINI YENİDEN DÜŞÜNMEK

Enver KAŞLI*

Özet

Polis; hukuka uygun durdurma, yakalama ve arama işlemlerinin uygulanmaması için kaçan kişileri durdurabilmek amacıyla araçlı takipler yapabilmektedir. Araçlı polis takiplerinin temelinde kaçan kişilerin yakalanması halinde kamu düzeninin korunacağı düşüncesi varken takipler esnasında personelin, kaçan kişilerin ve üçüncü kişilerin maddi zarardan ölüme kadar çeşitli zararlara uğrama riski bulunmaktadır. Araçlı polis takiplerinin taşıdığı bu risklerden dolayı bu konudaki kamu politikalarında takipte kullanılacak araçlar, hız sınırlarında üst limit uygulaması, takibe başvurulabilecek durumlar, zor kullanma ve polis eğitime ilişkin düzenlemeler yapıldığı görülmektedir. Ülkemizde araçlı polis takipleri, özel yazılı bir kamu politikası yerine genel hükümlere ve geçiş üstünlüğü hakkındaki düzenlemelere göre yürütülmektedir. Bu çalışmada 2018-2020 yıllarında Habertürk internet sitesinde yer alan araçlı polis takiplerine ilişkin haberler analiz edilerek bu uygulamaya ilişkin faydalar ve riskler tespit edilmiştir. Daha sonra mevcut kamu politikası ve yeniden düşünülebilecek hususlar birlikte değerlendirilerek polisin araçlı takip esnasında takdir hakkını kullanımını düzenleyen yeni bir kamu politikası belirlemenin faydalı olacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Polis, Araçlı Polis Takipleri, Polis-Suçlu Kovalamacası, Zor Kullanma, Kamu Politikası.

RETHINKING THE PUBLIC POLICY ON POLICE VEHICULAR PURSUITS

Abstract

Police may need vehicular pursuits to stop the person trying to prevent the enforcement of stop, apprehension and search of police by escaping. While the philosophy of police vehicular pursuits is that catching of person who tries to escape contributes the prevention of public order, there is risk of material damages to death of police officers, escaping person and third person during pursuit. With the idea of minimizing these risks, the public policies about police vehicular pursuits regulates about pursuit vehicles, limit-up of speed during pursuit, the situations which pursuit may be done, use of force and police training. In Turkey, there is no specific regulations on police vehicular pursuits except for general regulations and right of way. This study aims to detect the benefits and risks of police pursuits by analysing police news on Haberturk internet news site published between 2018 and 2020 years. Furthermore, existing public policy is evaluated in respect of rethinking necessary issues and as a result, it is found that a new public policy regulating police discretion on police vehicular pursuits can be beneficial.

Keywords: Police, Police Vehicular Pursuits, Police-Suspect Chase, Use of Force, Public Policy.

* Dr., Ankara Emniyet Müdürlüğü, kaslienver@gmail.com.

GİRİŞ

Polisin temelde iki görevi bulunmaktadır. İlki, suçu önlemek (önleyici polislik); ikincisi ise işlenen bir suçla ilgili işlemleri (adli polislik) yapmaktır. Gerek önleyici gerekse adli polislik uygulamalarının bilimsel olarak araştırılması Türkiye’de son dönemlerde artma eğilimi göstermektedir. Terörizm, organize suçlar, polis eğitimi, polis yönetimi, önleyici ve adli yetkilerin hukuki yönü, polis tarihi, adli bilimler, toplum destekli polislik, trafik bu araştırmalar içinde öne çıkan konular arasındadır. Bu listeye uygulamalı polisliğin temel konuları arasında sayılabilecek araçlı polis takiplerini de eklemek gerekir. Önleyici veya adli polislik faaliyetleri esnasında polis; durdurma, yakalama veya arama yetkisine başvurabilmektedir. Bazı durumlarda kişiler, polisin bu taleplerine uymayarak kaçmaları halinde polis, hukuka uygun taleplerine uymayan bu kişileri durdurabilmek için araçlı takipler yapabilmektedir.

Araçlı polis takipleri, sokak polisliğinin en zor uygulamalarından biridir. Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de araçlı polis takipleri esnasında her yıl onlarca polis, masum vatandaş veya şüpheli maddi olarak zarar görebilmekte, bazı durumlarda yaralanmalar ve ölümler meydana gelebilmektedir. Araçlı polis takiplerinin temelinde kaçan kişilerin yakalanması halinde kamu düzeninin korunacağı düşüncesi bulunmaktadır. Bununla birlikte araç takipleri esnasında zor kullanma yetkisine (özellikle silaha) başvurulduğunda ortaya dramatik sahneler çıkabilmekte, kamu düzeni için “suçlu” kovalayan polis, bir anda kamu düzenini bozup suç işlediği iddia edilen kişi olarak sanık sandalyesine oturabilmektedir.

Yüksek risk taşıyan araçlı polis takipleri ile ilgili kamu politikaları ülkeden ülkeye değişebilmektedir. Ülkemizde araçlı polis takipleri, özel bir kamu politikası yerine genel hükümlerle düzenlenmektedir. Bu çalışmada öncelikle araçlı polis takibi kavramı açıklanacak, Habertürk internet haber sitesinde 1 Ocak 2018 ila 31 Aralık 2020 tarihleri arasında araçlı polis takipleriyle ilgili haberler analiz edilerek faydalar ve riskler araştırılacaktır. Daha sonra araçlı polis takiplerine ilişkin mevcut kamu politikası ve yeniden değerlendirilebilecek hususlardan bahsedilerek çalışma, sonuç kısmıyla tamamlanacaktır.

1. “ARAÇLI POLİS TAKİBİ” KAVRAMI

Araçlı polis takiplerine ilişkin literatürde Amerika Birleşik Devletlerinde yapılan araştırmaların önemli bir yeri bulunmaktadır. Bu araştırmalarda araçlı polis takipleri ile ilgili olarak zor kullanma, hukuki sorumluluk, eğitim, takipler esnasında oluşan ölümler ve yaralanmalar gibi birçok konuda değerlendirmelere yer verilmektedir (Alpert vd., 1996: 1; Alpert, 1997:2; Wade, 2012: 2; Alpert ve Lum, 2014). Ülkemizde kollukla ilgili konularda araştırmalar artma eğiliminde olmasına rağmen polis takipleriyle ilgili akademik literatür çok sınırlı olduğundan bu alandaki kavramlar, çoğu zaman haber metinlerine göre şekillenmektedir. Haberlerde polis takibi, araçlı polis takibi yerine kovalamaca ifadesinin yer aldığı polis kovalamacası, polis suçlu kovalamacası, polis hırsız kovalamacası gibi farklı kavramların kullanıldığı görülmektedir.¹ Araçlı polis takipleri İngilizce “*police vehicular pursuits*”, “*vehicle pursuit*” ya da “*high speed police pursuit*” olarak ifade edilen kavramın Türkçe çevirisidir.

Takip kelimesi sözlükte “yetişmek, yakalamak veya bulmak amacıyla birinin arkasından gitme, izleme” anlamına gelmektedir (TDK, 2021). Takip kelimesi birçok polislik faaliyetinin temelini teşkil ettiği için polislik, bir tür takip mesleğidir. Polis tarafından yapılan takip faaliyetlerini fiziki takip, teknik takip, yaya takip, araçlı takip gibi farklı şekillerde sınıflandırmak mümkün olup bu çalışma açısından araçlı polis takipleri önem taşımaktadır.

Suç faillerinin yakalanması, polisin temel görevleri arasında yer almaktadır. Polis, bir suç işlendikten sonra haberdar olabileceği gibi suçüstü halinde de olaya müdahale etmesi mümkündür. Suç failleri, polis tarafından yapılan işlemlere rızasıyla katlanabileceği gibi polisin durdurma, yakalama veya arama işlemlerine uymayarak kaçabilmektedir. Polis tarafından kaçan kişilerin durdurulması amacıyla arkasından gitme fiiline “takip” denilmektedir. Polis takibi, yaya olabileceği gibi araçlı da olabilmektedir. Bununla birlikte polisten kaçanların her durumda şüpheli veya sanık olmayacağını da belirtmekte fayda vardır.

Polislikle ilgili mevzuat incelendiğinde araçlı polis takiplerine ilişkin bir kanuni bir tanımın bulunmadığı görülmektedir. Genel anlamda araçlı polis takiplerini şu şekilde tanımlamak mümkündür. Polisin göreviyle ilgili hukuka uygun durdurma, yakalama veya arama işlemlerine uymayarak araçla kaçan kişilerin durdurulması amacıyla yapılan takip

¹ Google arama motorunda “araçlı polis takibi” ifadesi arandığında 2 sonuç çıkarken, “polis suçlu kovalamacası” ifadesi arandığında 5.440 sonuç çıkmaktadır.

faaliyetlerine araçlı polis takibi denilmektedir (Nugent ve diğerleri, 1990: 1). Bir takip faaliyetinin araçlı polis takibi sayılması için gerekli koşullar şöyledir:

- Takip, görevin yerine getirilmesi amacıyla yapılmış olmalıdır. Bir olayın araçlı polis takibi olarak kabul edilebilmesi için takip edenin polis olması yeterli olmayıp takip faaliyetinin görev gereği yapılması gerekmektedir (IACP, 2017: 34). Polisin dur ihtarına uyulmaması, suçüstü halinde yakalanmamak için kaçma gibi durumlarda yapılan takiplerin görevin ifası için yapıldığını söylemek mümkündür.

- Takip faaliyetinde hem polis hem de kaçan kişinin araç kullanması gerekmektedir. Araçtan maksat ise motorlu taşıtlardır. Araçlı polis takipleri esnasında yaygın olarak kara taşıtları kullanılmakla birlikte deniz veya hava taşıtlarının (Alpert, 1998: 3) kullanılması da mümkündür.

- Takip faaliyetinde takip eden polis olmalıdır (Wade, 2012: 4). Takip faaliyetini gerçekleştiren polisin, sivil veya resmi üniformalı olması açısından bir fark yoktur. Ancak takip esnasında kullanılan araçta sesli ve ışıklı uyarı sistemlerini kullanma imkanı mevcut olmalıdır. Bu sistemlerin amacı polis araçlarını diğer sivil araçlardan ayırmaktır.

- Takip faaliyetinde takip edilen kişinin, polisin hukuka uygun taleplerine uymayıp kaçması gerekmektedir (Wade, 2012: 4). Kaçan kişi; suçüstü halindeki şüpheli, hakkında arama kararı verilmiş şüpheli, sanık veya mahkum olabileceği gibi hakkında hiçbir suç şüphesi olmayan trafik kuralı ihlali gibi idari nedenlerle kaçan bir kişi de olabilir.

- Takip faaliyetinin amacı kaçan kişi veya kişilerin durdurulmasıyla sınırlıdır. Polis tarafından gerçekleştirilen fiziki ve teknik takiplerde istihbarat amaçlı bilgi toplama, soruşturma için delil toplama gibi farklı amaçlar gözetilirken araçlı polis takipleri, kaçan kişinin durdurulmasıyla sona ermektedir.

- Takibi başlatan olay kişinin kaçma şeklindeki direnme fiili olmalıdır. Muhatap kişi, polisin durdurma, yakalama ve arama taleplerine uymayarak kaçmaya çalışmalıdır. Kaçma fiili kasten işlenmelidir.

- Takip faaliyetleri esnasında trafik kurallarının ihlal edilmesi, hukuka uygun kabul edilmelidir. Polis tarafından yapılan takip faaliyetinin başarılı olabilmesi için polis araçlarının, kaçan kişileri yakalayabilecek düzeyde hızlı olması gerektiğinden dolayı başta hız sınırlarının aşılması olmak üzere trafik kurallarının ihlal edilmesi meşru olmalıdır.

2. ARAÇLI POLİS TAKİPLERİNİN FAYDALARI VE RİSKLERİNİN ARAŞTIRILMASI

Araçlı polis takipleri sonucunda suç faillerinin veya diğer nedenlerle kaçan kişilerin yakalanarak kamu düzeninin korunmasına ilişkin fayda elde edilebileceği gibi takip esnasında ortaya birçok zararın çıkabilecek olması uygulamaya ilişkin fayda ve risklerin analiz edilmesini gerektirmektedir. Özellikle takip neticesinde ortaya çıkacak zararlarla ilgili olarak polislerin kişisel sorumluluğu, idarenin sorumluluğu ve sigorta ile ilgili olarak çok sayıda hukuki uyuşmazlık yaşanabilmektedir (Alpert vd., 1996: 13). Araçlı polis takiplerine ilişkin doğru ve etkin kamu politikası geliştirilebilmesi için takibin nasıl başladığı, takibin neden yapıldığı, kaçan kişinin nasıl durdurulduğu, takip esnasında herhangi bir zararın gerçekleşip gerçekleşmediği, silah kullanılıp kullanılmadığı gibi hususları içeren kapsamlı bilgilere ihtiyaç duyulmaktadır.

Araçlı polis takipleri konusunda kamuoyuyla paylaşılan resmi istatistikler bulunmadığı için bu çalışma kapsamında yapılan analizlerde açık kaynaklardan faydalanılmıştır. Araçlı polis takipleriyle ilgili olarak Habertürk internet haber sitesinde 1 Ocak 2018 ila 31 Aralık 2020 tarihleri arasındaki 75 haber derlenerek içerik analizi yapılmıştır. Haberlerin genelleme için yeterli olmadığı açık olmakla birlikte takip faaliyetlerinden elde edilecek fayda ve ortaya çıkabilecek risklerin değerlendirilebilmesi için kısıtlı da olsa bilgi sağlayacağı değerlendirilmektedir. Analiz edilen haberlerde tespit edilen önemli bulgular şöyledir:²

2.1. Kaçma Sebepleri

Takipten kaçma sebebiyle ilgili olarak 11 olayda sürücünün alkollü olduğu, 6 olayda kaçan kişilerin arananlar listesinde olduğu, 2 olayda çalıntı araç kullanıldığı, 5 olayda trafik kuralı ihlali olduğu, 1 olayda havaya ateş edip kaçıldığı, 6 olayda hırsızlık, 1 olayda kaçak içki ticareti, 1 olayda psikolojik rahatsızlık, 1 olay askeri bölgeye girme, 3 olayda silahlı yaralama, 2 olayda sokağa çıkma yasağı ihlali, 1 olayda tehdit, 18 olayda uyuşturucu madde suçları olduğu belirtilmiş, 18 olayda ise kaçma sebebi belirtilmemiştir.

² Analiz edilen haberlerde tespit edilen diğer bulgular ise şöyledir:

Takip Yılları: 2018 yılında 24, 2019 yılında 21, 2020 yılında 30 takip haberi mevcuttur.

Takip Zamanı: 45 olay gece saatlerinde, 30 olay gündüz saatlerinde yaşanmıştır.

Takiplerin Yapıldığı Şehirler: 13 olay Adana'da, 3 olay Adıyaman'da, 1 olay Ağrı'da, 1 olay Aksaray'da, 3 olay Ankara'da, 7 olay Antalya'da, 1 olay Aydın'da, 2 olay Bursa'da, 2 olay Denizli'de, 1 olay Diyarbakır'da, 1 olay Düzce'de, 3 olay Gaziantep'te, 3 olay Edirne'de, 1 olay Eskişehir'de, 1 Hatay'da, 3 olay İzmir'de, 11 olay İstanbul'da, 1 olay Kayseri'de, 1 olay Kırıkkale'de, 5 olay Konya'da, 1 olay Malatya'da, 1 olay Niğde'de, 1 olay Samsun, 1 olay Sakarya, 1 olay Sivas, 1 olay Şanlıurfa'da, 2 olay Tokat, 2 olay Yalova'da gerçekleşmiştir.

2.2.Takip Esnasında Zor Kullanma

Kaçan araçların durdurulmasıyla ilgili olarak 15 olayda yol kapama ve bariyer yöntemine, 2 olayda ekip aracıyla kaçan araca çarpma yöntemine, 12 olayda uyarı ateşi, lastiğe ateş, hedefe ateş gibi farklı şekillerde silaha, 1 olayda kapana, 1 olayda çıkmaz sokağa yönlendirme yöntemine başvurulduğu 44 olayda ise zor kullanmaya ilişkin herhangi bir bilgiye yer verilmediği tespit edilmiştir.

2.3.Takip Nedeniyle Polisin Gördüğü Zararlar

Takip esnasında 18 olayda polislerin zarar gördüğü, bu olaylarda 27 polisin ve 5 çarşı ve mahalle bekçisinin yaralandığı, 2 polisin hayatını kaybettiği tespit edilmiştir. Personelin herhangi bir zarar görüp görmediğine ilişkin olarak 57 olayda ise herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Yine takip esnasında 17 olayda 12 polis ekip aracı, 4 polis motosikletinin, 2 kamuya ait taşınmaz yapının zarar gördüğü tespit edilmiştir. Maddi zarara ilişkin olarak 58 olayda ise herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir.

2.4.Takip Nedeniyle Kaçan Kişilerin Gördüğü Zararlar

Takip esnasında 13 olayda kaçan kişilerin zarar gördüğü, bu olaylarda 18 kişinin yaralandığı, 3 kişinin hayatını kaybettiği tespit edilmiştir. Kaçan kişilerin herhangi bir zarar görüp görmediğine ilişkin olarak 62 olayda ise herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Yine takip esnasında 24 olayda kaçan kişilere ait 24 arabanın ve 2 motosikletinin zarar gördüğü tespit edilmiştir. Maddi zarara ilişkin olarak 51 olayda ise herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir.

2.5.Takip Nedeniyle Üçüncü Kişilerin Gördüğü Zararlar

Takip esnasında 2 olayda üçüncü kişilerin zarar gördüğü, bu olaylarda 7 kişinin yaralandığı tespit edilmiştir. Üçüncü kişilerin herhangi bir zarar görüp görmediğine ilişkin olarak 73 olayda ise herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Yine takip esnasında 10 olayda üçüncü kişilere ait 22 arabanın zarar gördüğü tespit edilmiştir. Maddi zarara ilişkin olarak 65 olayda ise herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir.

2.6. Takip Esnasında Polise Saldırı

Takip esnasında 10 olayda polise karşı silah gösterme, silahla saldırı, bıçakla saldırı gibi aktif direnme gösterildiği tespit edilmiştir. Polise yönelik saldırılara ilişkin olarak 65 olayda ise herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir.

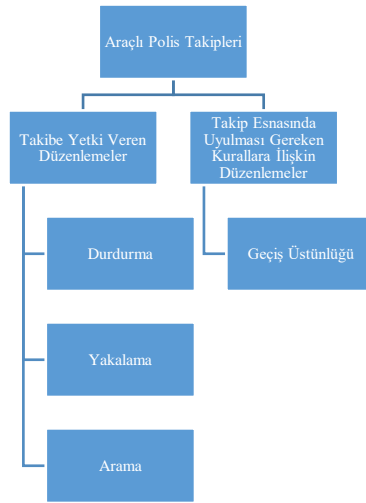
2.7. Takip Sonucu Kaçanların Yakalanma Durumu

Takip sonucunda 67 olayda kaçan kişilerin yakalandığı 8 olayda kaçan kişilerin yakalanamadığı tespit edilmiştir.

3. ARAÇLI POLİS TAKİPLERİNE İLİŞKİN KAMU POLİTİKASI VE YENİDEN DEĞERLENDİRİLEBİLECEK HUSUSLAR

Kamu politikası, devletin veya idarenin belirli bir konudaki uygulamalarının bütünüdür. Kamu politikalarının oluşturulması, uygulanması ve yeniden gözden geçirilmesi ise belirli bir süreci gerektirmektedir. Hali hazırda araçlı polis takiplerine ilişkin özel bir kamu politikası bulunmamakta olup takibe yetki veren düzenlemeler yönünden genel hükümler ve takip esnasında uyulması gereken kurallara ilişkin düzenlemeler yönünden geçiş üstünlüğü hükümleri uygulanmaktadır.

Şekil: Araçlı Polis Takiplerine Yönelik Düzenlemeler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.1. Araçlı Polis Takibine Yetki Veren Düzenlemeler

Araçlı polis takipleri, kaçan kişilerin durdurulmasını sağlamak için yapılmaktadır. Bu uygulama, anayasada korunan temel hak ve hürriyetlerin kısıtlanmasını gerektirdiğinden dolayı kanuna dayanma mecburiyeti vardır (Anayasa m.13). Araçlı polis takiplerine durdurma, yakalama ve arama işlemlerinin yapılabilmesi için ihtiyaç duyulabilmektedir. Dur ihhtarına uymayan araçlar, adli veya idari nedenlerden dolayı yakalanmamak için ya da haklarındaki arama kararının uygulanmasını istemeyenler polisten kaçabilmektedir (IACP, 2017: 34).

Polisin durdurma yetkisinin amacı hareket halindeki kişi ve araçların geçici bir süreyle hareketsiz hale getirilmesidir. Polis, durdurma yetkisine dayanarak kişileri ve araçları önleyici veya adli amaçlı durdurabilmektedir. Durdurma işlemi suç önleme veya aranan kişileri tespit etmek amacıyla yapılabilmektedir. Durdurma yetkisinin kullanılması polisin kendi takdirinde olup polisin tecrübesine ve içinde bulunulan duruma göre makul bir sebebin bulunması halinde durdurma işlemi yapılabilmektedir. Polisin muhatap kişiden durmasını istemesine ise dur ihтары denilmektedir. Muhataplar ise polisin dur ihтары karşısında çoğu zaman dursa bile bazen kaçma yolunu tercih edebilmektedir.

Durdurma yetkisinden farklı olarak polis, önleyici veya adli amaçlı yakalama yetkisine de sahiptir. Yakalama; idari (PVSK m.13) veya adli(CMK m.90 vd.) amaçlı olarak, gözaltı veya muhafaza altına alma işleminden önce kişinin fiilen kısıtlanıp geçici olarak denetim altında tutulmasıdır(Özbek ve diğerleri, 2017:253). Yakalama yapılabilecek durumlar kanunda ve yönetmelikte sayılmıştır. Yakalanması gereken kişi, yakalama işlemine rıza gösterebileceği gibi yakalanmamak için veya yakalandıktan sonra kaçabilmektedir.

Suç soruşturması kapsamında delil toplamak için polis, kanunda belirlenen usule uygun olarak arama işlemi yapabilmektedir. Arama, işlenmiş bir suçun aydınlatılması için yapılan araştırma işlemidir. Suç oluşturan olayın faili belirlenmemişse failin yakalanması için de arama işlemi yapılabilmektedir. Arama için makul şüpheler varsa üst, eşya, konut veya başka yerler aranabilmektedir (CMK m.116). Konut araması esnasında yakalanmamak amacıyla, üst ve araç aramasında ise aramanın yapılmasını engellemek amacıyla şüpheli veya sanık kaçabilmektedir. Adli polislik kapsamında olduğu gibi önleyici polislik kapsamında da bazı durumlarda arama yapılabilmektedir.

Yukarıda sayılan yetkilerin kullanılabilmesi için kanunda belirtilen koşulların olması şarttır. Durdurma yetkisi için “makul bir sebep”(PVSK m.4/A), yakalama yetkisi için gerekli olan “kuvvetli iz, eser, emare ve delil”(PVSK m.13) ve arama yetkisi için gerekli olan “makul şüphe”(CMK m.116) olması gerekmektedir. Araçlı polis takibine hangi yetki kapsamında başlanacaksa takibin temelinde, belirtilen kanuni koşulların olup olmadığının görevli polis tarafından takdir edilmektedir. Araçlı polis takipleri esnasında halkın can ve mal güvenliğini tehlikeye atılmaması gerektiğinden dolayı takibe devam etme ve takibi sonlandırma da görevli polisin takdirindedir (KTK m.3).

Takip faaliyetleri, kamu görevinin yerine getirilmesi amacıyla yapıldığı için kanunun hükmü ve amirin emri (TCK m.24) hukuka uygunluk nedenine dayanmaktadır. Araçlı takip faaliyetleri sonucunda kaçan kişi hakkında yapılacak hukuki işlem, kaçma sebebine göre değişebilmektedir. Araçlı polis takipleri esnasında aktif direnme oluşturacak fiillerde bulunulması durumunda kaçan kişi hakkında şüpheli olarak yakalama işlemi yapılması mümkündür. Bununla birlikte kaçan kişinin, sadece kaçma şeklindeki fiili suç oluşturmadığından takip sonucunda herkes hakkında hukuki anlamda yakalama işlemi yapılması mümkün değildir. Önleyici polislik kapsamında kalan durumlarda kaçan kişiler hakkında durdurma işlemi yapılarak fiil hakkında yaptırım öngören kabahat işlemi yapılması gerekmektedir (Özbek ve diğerleri, 2017: 262). Dolayısıyla araçlı polis takiplerinin esas olarak durdurma yetkisi kapsamında kaldığını söylemek mümkündür.

Mevzuat açısından belirtilmesi gereken diğer bir nokta da trafik güvenliğiyle ilgilidir. Artan kentleşmeye bağlı olarak trafik güvenliği sağlanmadan kamu düzeninin sağlanması imkansız hale geldiğinden dolayı trafik güvenliği için motorlu taşıt kullananların ve yayaların uyması gereken çok sayıda kural bulunmaktadır. Araçlı polis takipleri esnasında kaçan kişilerin yakalanabilmesi için polis tarafından trafik kuralları ihlal edilebilmekte ve bu ihlallerin hukuka uygunluğunu sağlamak için polise geçiş üstünlüğü tanınmaktadır. Geçiş üstünlüğü, trafik kurallarına uyma zorunluluğunun bir istisnası olup görev sırasında polis araç sürücülerinin can ve mal güvenliğini tehlikeye sokmamak şartı ile trafik kısıtlama veya yasaklarına bağlı olmamalarıdır (KTK m.3). Geçiş üstünlüğüne ilişkin kurallar, araçlı polis takip faaliyetleri esnasında uyulması gereken kuralları düzenlemektedir.

3.2. Araçlı Polis Takipleri Esnasında Uyulması Gereken Kurallara İlişkin Düzenlemeler

Araçlı polis takipleri, sokak polisliğinin en riskli uygulamalarından biridir (Alpert, 1997:7). Araçlı polis takipleri esnasında polis, başarılı sonuçlar elde etse bile polislerin, kaçan kişilerin veya üçüncü kişilerin hayat hakkına veya malvarlığı haklarına yönelik oluşabilecek zararlar bu uygulamayı riskli kıldığından dolayı araçlı polis takiplerine ilişkin politikalar, takdir hakkını esas alan veya bazı durumlarda kısıtlamaları esas alan politikalar olarak değişebilmektedir (Nugent ve diğerleri, 1990: 2; Alpert ve Lum, 2014:3). Önceki kısımda belirtildiği üzere Türkiye’de polise araçlı takip yetkisi veren mevzuat incelendiğinde takibe başlama, devam etme ve sonlandırma aşamalarında polise takdir yetkisi verildiği görülmekteyse de belirli durumlarda sınırlamalar yapılarak zarar riski düşürülebileceği değerlendirilmektedir. Takdir yetkisini düzenleyen takip politikaları, polisin gelişigüzel görevi ihmal suçlamasına karşı güvence sağlayabileceği gibi ortak bir uygulamanın gelişmesinde de etkili olacaktır. Bu noktada araçlı polis takiplerinden elde edilecek fayda ile oluşabilecek zararlar mukayese edildiğinde kamu politikalarında makul dengenin gözetilmesi gerektiği ortadadır (Alpert, 1997:7).

Araçlı polis takipleri esnasında uyulması gereken kurallara yönelik özel bir düzenleme bulunmamakta olup bu kuralların geçiş üstünlüğü kapsamında düzenlendiği görülmektedir. Geçiş üstünlüğüne ilişkin düzenlemelere, polisin yanı sıra itfaiye ve acil sağlık gibi birçok kamu hizmeti yürütülürken başvurulabilmektedir. Polise görev ve yetki veren mevzuat hükümleri ve trafik hukuku düzenlemelerinin birlikte değerlendirilip araçlı polis takiplerinden elde edilecek fayda ile oluşabilecek zararlar arasındaki makul dengeyi gözeten yeni bir takip politikası hazırlanmasının faydalı olacağı değerlendirilmektedir. Bu kısımda mevcut düzenlemeler ile yeniden değerlendirilebilecek hususlar; takipte kullanılacak araçlar, hız sınırlarında üst limit uygulaması, takibe başvurulabilecek durumlar, zor kullanma ve polis eğitimi başlıkları altında incelenecektir.

3.2.1. Takipte Kullanılacak Polis Araçları Açısından Değerlendirme

Polis araçları, görev halinde iken geçiş üstünlüğü hakkına sahiptir(KTK m.71). Polis aracı denildiğinde ise polis teşkilatına ait araçlar ifade edilmektedir(GÜSAHY m.3/f). Mevcut düzenlemelere göre hem resmi hem sivil polis araçları kullanılarak takip yapılabilir. Takip yapılacak aracın araba, minibüs veya motosiklet olması açısından herhangi bir

kısıtlama yoktur. Gerek resmi gerekse sivil polis araçları, takip faaliyetindeyken en az 150 metreden duyulabilecek ve görülebilecek şekilde ışıklı ve sesli uyarı işaretlerini bir arada vermek zorundadır (GÜSAHY m.8/1-b). Polis araçlarında ışıklı uyarı sisteminin aracın tepesinde olması, motosiklette ise rahatça görülebilecek bölgede uygun yerlere takılması gerekmektedir (GÜSAHY m.6). Işıklı uyarı işaretinin polis araçlarında mavi-kırmızı veya mavi olabilmektedir (GÜSAHY m.7).

Araçlı polis takiplerinde risklerin azaltılması amacıyla takip faaliyetlerinde resmi araçların kullanılması ve motosikletlerin kullanılmaması yeniden değerlendirilebilecek hususlardır. Üçüncü kişiler, takipte resmi polis aracı kullanılması durumunda takip faaliyetini daha kolay fark edebilir. Her ne kadar sivil araçların takip esnasında tepe lambası takma mecburiyeti olsa da resmi araçların, görünürlük açısından daha fazla avantaj sağlayabileceği düşünülmektedir. Ayrıca motosikletlerin yüksek hızlarla takip yapması durumunda personelin can güvenliği açısından büyük riskler oluşabilmektedir. Analiz edilen 3 haberde polis motosikleti kullanılmıştır. Bir haberde bir polisin hayatını kaybettiği bir polisin yaralandığı, bir haberde iki polisin yaralandığı, son haberde ise bir polisin hayatını kaybettiği bir polisin yaralandığı belirtilmektedir. Polis motosikletinin kaza yapması durumunda personelin kendi can güvenliği açısından üzücü olaylar yaşanabildiğinden dolayı motosikletle takip yapmanın çok istisna durumlar hariç kısıtlanması gerektiği değerlendirilmektedir.

3.2.2. Hız Sınırlarında Üst Limit Uygulaması Açısından Değerlendirme

Geçiş üstünlüğü, görev sırasında, belirli araç sürücülerinin can ve mal güvenliğini tehlikeye sokmamak şartı ile trafik kısıtlama veya yasaklarına bağlı olmamalarıdır(KTK m.3). Geçiş üstünlüğünden halkın can ve mal güvenliğini tehlikeye sokmamak koşuluyla faydalanılması gerekmektedir(GÜSAHY m.8/1-b). Araçlı polis takipleri esnasında hız sınırları aşılabildiğinden dolayı bu uygulamanın bir yönü de genel trafik güvenliğiyle ilgilidir. Takip sonucunda kaçan kişileri yakalamaya odaklanan polis, panik, korku ve heyecan gibi duygularla olayın etkisinde kalarak kendisi, kaçan kişi veya üçüncü kişilerin can ve mal güvenliğini tehlikeye atabilmektedir. Kaçan kişi “kuralsız” biri olmasına rağmen polis takipte muhtemel fayda ve zarar dengesini gözetmek zorundadır (Schultz ve diğerleri, 2010). Hali hazırda geçiş üstünlüğüne ilişkin düzenlemelerde hız sınırlarına ilişkin herhangi bir üst limit uygulaması mevcut değildir. Normal hız sınırlarının çok aşılması takipte kullanılan aracın

teknik özelliklerine bağlı olsa da hız sınırlarında zorunluluk olmadığı sürece belirli bir üst limit uygulaması takipleri nispeten daha güvenli kılacaktır.

3.2.3. Takibe Başvurulabilecek Durumlar Açısından Değerlendirme

Araçlı polis takipleri, polisliğinin en riskli uygulamalarından biri olsa da takip esnasında halkın can ve mal güvenliğini tehlikeye atılmaması gerekmektedir. Mevzuatta polise takibe başlama, takibe devam etme ve takibi sona erdirmeye açısından takdir hakkı verilmiştir. Polise verilen takdir hakkı ve tehlike oluşturmama koşulu, polise kaçan herkesin ne pahasına olursa olsun yakalama yükümlülüğü altında olmadığını ortaya koymaktadır. Kaçan aracın plakasının alınması, kaçış güzergahında başka ekiplerin bulunması gibi olayın koşullarını dikkate alan polisin, elde etmeyi umduğu faydayla oluşabilecek zararları değerlendirerek takip yapması gerekmektedir (Alpert ve Lum, 2014:2).

Polis, takibe farklı nedenlerle ve beklenmedik bir anda başlayabilmektedir(Alpert ve Lum, 2014:1). Polisin uygulama yaptığı bir esnada muhatap kişinin dur ihtarına uymayarak kaçması, bir suç işlendikten sonra ihbar üzerine takip yapılması, hakkında bilgi sahibi olunan veya suç soruşturması kapsamında takip edilen kişinin kaçması olayları takip açısından farklı düzeyde risk taşımaktadır. Dur ihtarına uymayan kişi; yaşı küçük, ehliyetsiz veya alkollü olduğu, uyuşturucu madde bulundurduğu gibi takibe başlangıç aşamasında polis tarafından bilinmeyen bir sebeple kaçarken ihbarla başlayan takip esnasında polise şüphelinin silahlı olup olmadığı, kaç kişi oldukları, araç bilgisi, yaş bilgisi çeşitli bilgilerin ulaşması mümkündür. Dolayısıyla herhangi bir bilgiye dayanan takiplerde değerlendirme yapmak sebebi bilinmeyen olaylara göre daha mümkündür. Herhangi bir ön bilgi bulunmadan başlayan takip faaliyetlerinde kişinin, neden kaçtığı ancak takibin başarılı bir şekilde sonuçlanması koşuluyla öğrenilebilmektedir. Nitekim analiz edilen haberlerde kaçma sebebi olarak öne çıkan sebeplerin 16 olayda(11 olayda sürücünün alkollü olması, 5 olayda trafik kuralı ihlali) trafikle ilgili olduğu, 18 olayda uyuşturucu madde suçlarıyla ilgili olduğu tespit edilmiştir.

Hali hazırda takibe başlama, takibe devam etme ve takibi sona erdirmeye açısından polise verilen takdir hakkı dışında herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Polisin gerekirse takibi sonlandırabilme kararı alabilecek şekilde takdir hakkının güçlendirilmesi değerlendirilmesi gereken hususlardandır. Analiz edilen bir haberde alkollü sürücünün kaçtığı olayda üçüncü kişi durumundaki dört kişinin yaralandığı belirtilmiştir. Bu olayda takipten

elde edilecek fayda kaçan kişinin yakalanması durumunda alkol promil düzeyine bağlı olarak ya idari para cezası uygulanması ya da bu kişi hakkında soruşturma kapsamında yakalanmasıyken takip esnasında yaşanan kazada üçüncü kişi durumundaki dört kişi yaralanmıştır. Bu olayda fayda ve zarar açısından makul dengenin yakalandığını söylemek zordur.

3.2.4. Zor Kullanma Yetkisi Açısından Değerlendirme

Durdurma, yakalama veya arama gibi görevlerini yerine getirmek için araçlı takip yapan polis direnmeyle karşılaşması durumunda zor kullanabilmektedir. Zor kullanma yetkisi; adli ve idari kolluk faaliyetlerinin kanuna uygun olarak yürütülebilmesi amacıyla kişiler veya eşya üzerinde kanuna uygun olarak direnmenin mahiyetine ve derecesine göre ve direnenleri etkisiz hale getirecek şekilde kademeli olarak bedeni kuvvet, maddi güç ve son çare olarak ateşli silahların kullanıldığı bir süreci ifade etmektedir. Kanuna göre zor kullanma için gerekli kanuni şart, görevini yapan polise karşı direnilmesidir. Direnme davranışları suç oluşturan aktif direnme veya suç oluşturmayan pasif direnme olabilmektedir. Aktif direnme, polise yönelik yaralama ya da öldürmeye teşebbüs gibi cebir ve tehdit içeren fiillerin işlenmesi olup suç teşkil etmektedir(TCK m.265). Pasif direnme ise polisin talebine karşılık muhatabın cebir ve tehdit içermeyen kaçma, kapıyı açmama, kendini yere atma gibi uymama fiilleri olup suç teşkil etmemektedir(Artuk ve diğerleri, 2019:1121).

Takip esnasındaki riskler değerlendirilerek polis; fizikî engeller, polis araçlarını ya da yol kapanı gibi maddi güç unsurları ile son aşamada silah kullanabilmektedir. Direnme oluşturan bir fiil yoksa zor kullanmaya da gerek yoktur. Daha düşük düzeyde kullanılan zor, direnmeyi sonlandırmışsa daha yüksek düzeyde zor kullanmaya gerek yoktur. Nitekim analiz edilen haberlerin bazılarında polisin zor kullandığı belirtilmektedir. Haberlere göre araçlı polis takiplerinde yol kapama, bariyer, kapan kullanma ve araçla çarpma yöntemleri kullanıldığı görülmektedir. Silah kullanılan durumlarda ise uyarı ateşi, lastiğe ateş, hedefe ateş şeklinde zor kullanıldığından bahsedilmektedir. Araçlı polis takibi esnasında kaçan aracın lastiğine ateş edilmesi, kaçan araca çarparak durdurulmaya çalışılması, kaçan aracın muhtemel yollarının kapatılması polisin eşyaya karşı, kaçan kişiye(hedefe) doğru silah kullanması ise insana karşı zor kullanmasının görünümüdür.

Araçlı polis takiplerine ilişkin zor kullanma yetkisiyle ilgili olarak genel hükümler dışında herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Takipler esnasında kaçan kişiler, polisten

kurtulmak için hız sınırlarını aşabildiği gibi kovalayan polis araçları da aynı şekilde olağan hız sınırlarını aşabilmektedir. Trafiğin kalabalık olması, takibin şehir merkezinde yapılması, araçların yüksek hızlı olması araçlı takiplerini, yüksek riskli hale getirmektedir. Ayrıca hareket halindeki bir araca isabetli atış yapılabilmesinin zorluğu da hesaba katıldığında araçlı polis takipleri esnasında polisin silah kullanması tehlikenin düzeyini çok daha artırabilmektedir. Polis tarafından silah kullanılması durumunda kaçan kişinin ölmesi ve yaralanması durumunda aracın kaza yaparak durabileceği dikkate alındığında araç sürücüsünün ölmesi ve yaralanmasının birçok olumsuz sonuca neden olabilmektedir. Buna ek olarak polis tarafından yapılan uyarı ateşi, lastiğe ateş etme durumlarında da yorgun mermilerin üçüncü kişilerin can ve mal güvenliklerine tehlike oluşturabilmesi mümkündür. Dolayısıyla araçlı polis takiplerinde meşru savunma hali hariç olmak üzere polisin silah kullanma yetkisinin yeniden düzenlenebileceği değerlendirilmektedir. Analiz edilen haberlerin bir kısmında polise karşı silahlı saldırı yapıldığından bahsedilmektedir ki bu durumlarda polis, zor kullanma yerine meşru savunma kapsamında silah kullanma yetkisine sahiptir. Araçlı polis takiplerinde olayın koşullarına göre belirli bir güzergaha yönlendirip yol kapama yapma, araçla çarparak durdurma, kaçan aracın havadan takibini sağlama (Alpert, 1998: 3), kaçan aracı belirli bir mesafe takip edip kapanla durdurma gibi silahtan daha az tehlikeli zor kullanma araçlarının kullanılabilmesi düşünülmektedir.

3.2.5. Polislerin Eğitimi

Polis eğitimi, temel polis eğitimi ve hizmetiçi eğitim faaliyetlerinden oluşmaktadır. Temel polis eğitimi, polis memuru ve komiser yardımcılarının rütbeleri için farklı eğitim kurumlarında yapılmaktadır. Lise eğitimi sonrasında Polis Meslek Yüksek Okulunu ve lisans eğitimini sonrasında Polis Meslek Eğitim Merkezini başarıyla bitirenler polis memuru olarak görev yaparken lisans eğitimini sonrasında Polis Amirleri Eğitim Merkezini başarıyla bitirenler komiser yardımcısı rütbesiyle göreve başlamaktadır (İrdem ve Kavıracı, 2017: 138-139). Hem polis memurları hem polis teşkilatındaki rütbeli personele temel eğitim sonrası dönemde de çeşitli konularda uzmanlaşmayı sağlamak ve yeni beceriler kazandırmak için hizmetiçi eğitimler verilmektedir.

Araçlı polis takipleri esnasında halkın can ve mal güvenliğini tehlikeye atılmaması için polisin araçlı polis takip kuralları konusunda iyi düzeyde eğitim almış olması gerekmektedir (Wade, 2012: 15). Araçlı polis takiplerini yapacak personelin; ileri düzeyde

sürüş eğitimi, iletişim teknikleri, risk analizi yöntemleri, güvenlik mesafesi, muhatabın yakalanmasında uygulanacak teknikler gibi konularda eğitimi olması gerekmektedir (Alpert, 1997:7). Araçlı polis takiplerine ilişkin kamu politikalarında polis eğitimine ve takip yapacak personelin yeterliliğine ilişkin düzenlemeler yapmak mümkündür. Personelin yeterli düzeyde eğitim almadan araçlı takiplerde görevlendirilmesi durumunda ortaya çıkacak zararlarda idarenin bu sorumluluğu üstlenmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

SONUÇ

Araçlı polis takipleri, görevin ifası için kaçan kişilerin durdurulması amacıyla yapılan takip faaliyetleridir. Gerek önleyici polislik gerekse adli polislik faaliyetleri esnasında polis; hukuka uygun durdurma, yakalama ve arama işlemlerini engellemek için kaçan kişileri yakalayabilmek amacıyla araçlı takipler yapabilmektedir. Araçlı polis takipleri, kavram olarak Türkçe için yeni bir kavram olup medyada çoğu zaman kovalamaca olarak ifade edilmektedir. Araçlı polis takipleri, ani gelişen ve yüksek risk taşıyan olaylar olduğu için polislik kapsamında yürütülen diğer takip faaliyetlerinden ayrılmaktadır.

Polislik uygulamalarında araçlı takiplerin hukuki yönü; durdurma, yakalama veya arama tedbirinin uygulanması, zor kullanma yetkisi ve geçiş üstünlüğüyle ilgilidir. Bahsedilen düzenlemeler genel hüküm olup araçlı takiplere ilişkin özel bir düzenleme oluşturmadığından dolayı araçlı takibe başlama, takibe devam etme ve takibi sona erdirmeye açısından polisin takdirine göre hareket edilmektedir. Farklı ülkelerde polisin araçlı polis takiplerine ilişkin detaylı hükümler içeren yazılı kamu politikaları bulunmaktadır. Takibe ilişkin kamu politikalarında araçlı polis takiplerinden elde edilecek fayda ile oluşabilecek zararlar mukayese edildiğinde makul dengenin gözetilmesi hedeflenmektedir.

Sonuç olarak analiz edilen haberlere göre Türkiye’de de araçlı polis takipleri esnasında polis, başarılı sonuçlar elde etse bile kaçan kişiler ve üçüncü kişilerin can ve mal güvenliği açısından zararlı sonuçlar yaşanabildiğinden dolayı polisin araçlı takip esnasında takdir hakkını kullanımını düzenleyen yeni bir kamu politikası belirlemenin faydalı olacağı kanaatine ulaşılmıştır. Bu kamu politikasında takipte kullanılacak araçlar, hız sınırlarında üst limit uygulaması, takibe başvurulabilecek durumlar, zor kullanma ve polis eğitimi konusunda

sınırlayıcı düzenlemeler yapılarak araçlı polis takiplerinden elde edilmesi umulan faydaların artırılıp muhtemel risklerin azaltılabileceği değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Alpert, G. (1997). *Police Pursuit: Policies and Training*, National Institute of Justice Research in Action.
- Alpert, G. (1998). *Helicopters in Pursuit Operations*, National Institute of Justice Research in Action.
- Alpert, G., Kenney, D, Dunham, R ve Cosgrove M.(1996). *Police Pursuit and Use of Force*. National Institute of Justice.
- Alpert, G. ve Lum, C. (2014). *Police Pursuit Driving Policy and Research*, Springer. USA.
- Artuk, M., Gökçen, A., Alşahin, M. & Çakır, Kerim. (2019). *Ceza Hukuku Özel Hükümler*, 18. Baskı. Adalet: Ankara.
- Ceza Muhakemesi Kanunu(CMK), T.C. Resmi Gazete, 17/12/2004, 25673.
- Geçiş Üstünlüğüne Sahip Araçlar Hakkında Yönetmelik(GÜSAHY), *T.C. Resmi Gazete*, 31383, 2.2.2021.
- IACP (International Association of Chiefs of Police). (2017). *Traffic Safety Resource Guide*.
- İrdem, İ. ve Kavıracı, O. (2017). “Avrupa ve Türkiye Özelinde Temel Polis Eğitiminde Modern Yaklaşımlar ve Uygulamalar”, *Güvenlik Çalışmaları Dergisi*, 19(3), ss.129-144.
- Karayolları Trafik Kanunu(KTK), T.C. Resmi Gazete, 18/10/1983, 18195.
- Nugent, H., Connors, E., McEwen J. & Mayo, L. (1990). *Restrictive Policies for High-Speed Police Pursuits*, U.S. Department of Justice National Institute of Justice.
- Özbek, V., Doğan, K., Bacaksız, P. & Tepe, İ. (2017). *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 10. Baskı. Seçkin: Ankara.
- Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu(PVSK), *T.C. Resmi Gazete*, 14/7/1934. 2751.
- Schultz, D., Hudak, E. ve Alpert, G. (2010). *Evidence-Based Decisions on Police Pursuits*, Türk Ceza Kanunu(TCK). *T.C. Resmi Gazete*.12/10/2004. 25611.
- Wade. L.M. (2012). *Chasing Until the Wheels Fall Off: Developing a Typology of High-Risk Police Pursuits in Georgia*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, The University of Southern Mississippi.

İnternet Kaynakları

- Türk Dil Kurumu. (2021). Takip, *Güncel Türkçe Sözlük*, 12 Şubat 2021 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> sayfasından erişilmiştir.